دیموکراسی و کولتووری شوانکارە.. ستیڤان شەمزینی

لاریمان لەوە نییە ترادیسیۆنی زاڵ بەسەر کولتوور و فەرھەنگ و کا□□کانی ژیانەوە لە کوردستان، ھێشتا دابونەریتی کشتوکاڵیی و شوانکارییە، لەناو ئەم کولتوورەدا دیموکراسیەت نەک جێگەی نابێتەوە، بگرە ئەو سیستمە سیاسییە سەر لەبەر دژی رۆحی فیوداڵیزم و نەریتەکانییەتی، ھەر لەم سۆنگەیەوە دەردەکەوێت دیموکراسی سەرەڕای شکاندنی ریکۆرد و سەرکەوتنەکانی بەسەر سیستمە شمولی و دیکتاتۆرییەکاندا سەبارەت بە کۆمەڵی کوردەواریی پێویستییەکی گرنگ نییە، لە باری واقیعیشەوە ژینگەیەکی فیوداڵی و شوانکارە ھەر دەسەڵاتێکی لە چەشنی خۆی بەرھەمدەھێنێ و قەبووڵ دەکات. ئەم فاکتە ئێجگار سادەیە کۆمەکێکی جیددیمان دەکات لە روونکردنەوەی ئەو پرسیارەی بۆچی دیموکراسی ناتوانێت بێتە زۆرانەوە لە بەرامبەر بە سیستمی باو و باڵادەست؟ بۆچی دیموکراسیەت تەنیا لەسەر لافیتە و دروشمەکاندا دەبینرێ؟ تێگەیشتن لە ئاستی فەرھەنگ و ھۆشیاریی گشتیی کۆمەڵ، ئەو ھەگبەیەیە وەڵامی ئەم پرسیارە و دەیان پرسیاری ھاوشێوەی لە خۆ گرتووە، ئەگەر بەنموونەیەکی ساکار مەبەستەکە روون بکەینەوە: ھیچ ھێزێک نییە بتوانێ یان ھیچ نەبێ بە ئاسانی بتوانێ دیموکراسی لە ئەسکەندەناڤیا پاشەکشە پێ بکات، چون دیموکراسی سەبارەت بە سوی□د یان ھەر دەوڵەت و کۆمەڵگەیەکی دیکەی دیموکراتخواز پێویستییەکی پلە یەک و ھەرە لە پێشە.

تۆ ناتوانی بۆ خێڵێکی سەرەتایی وەک ئەوانەی لە ئەمازر□ن دەژین، کارەبا و پێویستییە خزمەتگوزارییەکان بە کاری ھەرە گرنگ بزانیت، ئەمەش تەنیا لەبەرئەوەی سروشتی ئەو جۆرە لە ژیانکردن پێویستیی بەو چەشنە خزمەتگوازرییانە نییە. بۆ دیموکراسیش پرسەکە ھەر بە ھەمان شێوەیە. لە کۆمەڵگەیەکدا خێڵ و دیدگای ھۆزگەرایی زاڵ بووبێت بەسەر ھەر شتێکدا، دیموکراسی چیدی پێویستیی نییە، لەوانەیە لەم جۆرە کۆمەڵەدا دیموکراسی سیستمێکی کوشندە و بکوژ بێت، لەوانەیە دیموکراسی ھەڕەشە بێت بۆ سەر ئەو سەقامگیرییەی خێڵ بەرھەمی ھێناوە. ئەگەر لەوە بکۆڵینەوە، ھۆی چییە دیموکراسی دارێکی زڕە و ھیچی لێ شین نابێت لە کوردستاندا؟ تەنێ بگەینە ئەو دەرئەنجامەی: فەزای کۆمەڵایەتی و کولتووریی ئێمە ھێندەی لەبارە بۆ سەرھەڵدانی دەوڵەت و دەسەڵاتی سەراپاگیر و خۆسەپێن، بە چارەگی

ئەو زەمینەی نەڕەخساندووە و تێدا نییە بە خۆ تەرحکردنی رۆحی دیموکراسی یان بە گوزارشتێکی تر هەر لە بنەماوە تەرحی دیموکراسی لێرە هەرگیز بوونی نییە تا نەبەردەکانی دەڕاندبێ؟.

لەگەڵ ئەمەدا لێرە وەسوەسەیەک هەیە و لە یەخەمان نابێتەوە، ئاخۆ دەسەڵاتی کوردیی بەرپرسیارە لەم رەوشە نادیموکراتی و بێسەر و بەرییەی ئێستای کۆمەڵ یان خودی کۆمەڵ بە پلەیەکی لەسەرتر بەرپرسیارە لێی؟ وەڵامی ئەم پرسیارە هێندە ئیشکالییەتی فیکریی و دژایەتی بۆچوون دروست دەکات، هێند ناگاتە دەرئەنجامێک یان وەڵامێکی دڵنیاکەر، ئەم پرسیارە هەر لەو پرسیارە دێرین و فۆلکلۆرییە دەچێت کە دەپرسێت: هێلکە لە مریشکە یان مریشک لە هێلکە؟ وەڵامی پرسیارەکە بە هەر بارێکدا بێت، هەر راستە، وەڵامی ئەو پرسیارەی سەرەوەش هەر بە هەمان شێوەیە و لە هەر بارێکدا بێت بەشێکی زۆری لە راستیی لە خۆگرتووە. نە کولتووری شوانکارەی کورد هەناسەیەکی تێدایە بۆ لە دایکبوونی ئەڵتەرناتیڤی دیموکراسی، نە دەسەڵاتی سیاسیی کوردستان رێگە دەدات بە گەشەکردنی کۆمەڵ و کرانەوەی بە رووی دنیا و بوژانەوەی بازاڕی ئازادی کار و ئابووری تا لەوەی کۆمەڵگە شەقاوێک لە دیموکراسییەت نزیک بکەوێتەوە. چوونکە دیموکراسییەت لە کوردستان لە سادەترین پێناسەیدا واتە هەڵگیرانی ئەو تەرزە لە دەوڵەتداریی و بەڕێوەبردن هەنووکە لە کوردستان بەڕێوە دەچێت.

دیموکراسییەت لە هەنگاوی یەکەمیدا واتە سنووردارکردنی دەسەڵاتی ئەو پارتە سیاسیانەی دەسەڵاتی نەبەستراوە و بەرفرەیان هەیە لەسەر هەموو ئاستێک. بەم مانایە بێت کردەی دیموکراسی بە دەسەڵاتی کوردیی کردەی خۆکوژییە نەک هەنگاوێک بۆ سەرلەنوێ رەنگڕێژکردنەوەی دونیا و مانا بەخشین بە دەسەڵات و حکومەت و مافی هاووڵاتیان. زۆر بە کورتی دیموکراسی لێدانی پرد و بەرزکردنەوەی باڵەخانە نییە بۆ بڕیارێکی حکومیی بێتە بوون، نەخێر ئەم سیستمە قاچێکی لە نێو زەمینەی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیی کۆمەڵدایە و قاچەکەی تریش لە ناو رەگوریشەی دەسەڵاتی سیاسیی. تاکە بوویەکیشە کە ناتوانێت لەسەر یەک تاکە قاچ رابوەستێت و خۆی بگرێت. لێرەوە رەنگبێ کەمێک لە وەڵامی پرسیارەکەمان لا رۆشن بێتەوە، بەوەی دیموکراسی نە بە تەنیا حکومەت دێتە دی و نە بە تەنیاش بە خەڵک.

ئاخر هیتلەر لە رێی پرۆسەیەکی تەواو دیموکراتییەوە جڵەوی حکومی گرتە دەست و وێنای گەورەترین و ترسناکترین دەوڵەتی دیکتاتۆریی و ئیستبدادیی کێشا، ئەمە شکستی پرۆسەیەکی دیموکراسییە ئەگەر نیەت و

ئیرادەی دەسەڵاتی لەگەڵدا نەبێ، لەوانەشە نموونەی پێچەوانەشمان هەبێت. ئەگەر زۆر دوور نەکەوینەوە لە باسەکەمان و بگەڕێینەوە لای کۆمەڵەی کوردەواریی، ئەوە لە کۆمەڵگەیەکی شوانکارە کە خووی بە نەریتەکانی قۆناغی کشتوکاڵییەوە گرتووە و زیاد لە هەر شتێکیش پێوەی پابەند بووە، لە هەمان کاتدا دەسەڵاتێکی هەیە لەسەر وێنەی دیکتاتۆرانەی دوژمنانی دوێنەی خۆی داتاشیوە، قسەکردن لەسەر دیموکراسی ڕەنگبێ زیاد و کەمێک نالۆژیکیانەش بێت. زیاد لەبەرئەوەی هەرگیز ناتوانێت تەنانەت لە زمانی ئەم نووسینەش تێ بگات، چوونکە زمانی ئەو وەک کۆمەڵگەیەکی ساکار و دەستی سروشت زمانی شیعرە، نەک ڕەخنە و داتا و ئارگومێنت!، نالۆژیکانەیە ژ بەرئەوەی باسکردنە لە دیاردە و مۆدیلێک هێشتا بە چەندین دەیەی ماوە بگاتە ئێرەکانە و نەشونما بکات و لەسەر واقیع خۆی بسەپێنێت.

ڕەنگە سەیر بێت بۆ هەندێک، کە منێکی چەپڕەو خوازیاری دەسەڵاتێکی دیموکراتخواز.! ئەمە ناکۆک نییە لەگەڵ هزرینمدا، چون بیرەکەی چەپ لە هەناوی مودێرنێتەوە دەرهاتووە، نەک لە ڕۆحی فیودالیزمەوە، مودێرنێتەش لە ئاستی سیاسی ناسیۆنالیزمە و لە ڕەهەندی ئابووری بازاڕی ئازاد، هەرچی ڕەهەندی کولتووریشە لیبرالیزم و دیموکراسی لەگەڵ خۆیدا هەناوە. لە باری واقیعیشەوە لەو باوەڕەدام پەڕینەوەی کوردستان بۆ دیموکراسی و ڕۆحی مودێرنە، کارئاسانی بۆ ململانەی ڕاستەقینەی چەپ و ڕاستی کۆمەڵگە دەکات، کە لەو بەستێنەدا کێشمەکێش بکەن. بۆیە داکۆکی من لە دیموکراسی لەبەرئەوە نییە سیستەمێکی ئیدیاڵە و دەخوازە، ڕەنگە هەموو کات لەو دیدەوە پشتگیریم لە دیموکراسی کردبێت، لە کوێ چەپ لەگەڵ خۆی و نەریتی فیوداڵی ململانە بکات کە سەردەمە خەریکە دیموکراسیش جێدەهێڵێت، لە کوێش لەگەڵ کۆمەڵگەیەکی دامەزراوەیی دیموکراسی و سەرمایەداریی لە ململانەدا بێت.

سوێد – ستۆکهۆڵم
تەموزی 2008
لە بەرگی دووەمی کتێبی “قوتووی عەتار” لە لاپەڕە 213-215 چاپ بووە.